

Polgári jogi kodifikáció buktatókkal

Cselekvőképesség és gondnokság az új Ptk. tervezetében

Az Országgyűlés 2009. novemberében elfogadta a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvényt (a továbbiakban: új Ptk.), az új szabályok hatálybalépésére több lépcsőben került volna sor. A hatálybalépésről külön törvény (a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 2010. évi XV. törvény (a továbbiakban Ptk.)) rendelkezett. A cselekvőképességre és a gondnokságra vonatkozó szabályozás az első lépcsőben, már 2010. május 1-jén hatályba lépett volna néhány hónappal a törvény kihirdetése után, annak ellenére, hogy az új Ptk. ezen a területen rendkívül jelentős változásokat, a hatályos szabályozás megoldásaival radikálisan szakító megoldásokat vezetett volna be.

E terület újraszabályozására nem a Ptk. kodifikációs bizottsága tett javaslatot, hiszen a szakértői javaslat lényegében – néhány, nem különösebben jelentős eltéréstől eltekintve – a hatályos Ptk. megoldásait vette át. A hatályos Ptk.-nak a cselekvőképességre, illetve gondnokságra vonatkozó szabályozása viszonylag friss, 2001-ben fogadta el az Országgyűlés, és ez jelentős változásokat jelentett a Ptk. eredeti szabályozásához képest. Az új Ptk.-nak a cselekvőképességre és a gondnokságra vonatkozó szövegtervezetét az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium dolgozta ki, a fogyatékos személyek érdekvédelmével foglalkozó civil szervezetekkel együttműködve, azonban a szerkesztő bizottsággal nem egyeztetve.

Az Alkotmánybíróság 51/2010. (IV. 28.) AB határozatában (közöttébe a Magyar Közlöny 2010. évi 63. számában) megállapította, hogy a Ptk. 1. § (1) bekezdése, valamint 208. §-a alkotmányellenes, ezért azokat a határozat közzétételének napjával megsemmisítette, így az új Ptk. nem léphetett hatályba. A megsemmisítést az Alkotmánybíróság a felkészülési idő elégtelenségével, és emiatt a jogbiztonság súlyos sérelmével, ill. veszélyeztetésével indokolta. Az Alkotmánybíróság tehát az új Ptk-t érdemben nem vizsgálta, pusztán a hatálybalépéssel kapcsolatban mondta ki az alkotmányellenességét. 2010. június végén újra megindultak a Ptk. kodifikációs munkái, ennek során újragondolják a cselekvőképességre vonatkozó szabályozást.

Az új Ptk. szabályozásának alap gondolata a paradigmaváltás volt: a törvény szakítani kívánt a korábbi, mára már elavultnak tekintett orvosi modellel, ehelyett egy újfajta társadalmi-orvosi modellt vezetett volna be, amelynek lényege a komplex „fogyatékosági jogi” megközelítés lett volna. A törvényjavaslatához fűzött indoklás szerint ez a szabályozás összhangban áll a progresszív nemzetközi gyakorlattal és szabályozással, figyelemmel van az Emberi Jogok Európai Egyezményére, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(99)4. számú ajánlására a cselekvőképtelen felnőttek jogi védelméről, illetve az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogairól szóló Egyezményben foglaltakra, amelynek Magyarország is részese (kihirdette a 2007. évi XCII. törvény). A szabályozás alap gondolata az indoklás szerint a cselekvőképesség védelmének elve, az arányosság, a differenciált meg-

közelítés, a legkevésbé korlátozó alternatíva követelményének érvényesítése.

Ennek érdekében a törvény a gondnokság intézményét végső megoldásnak tekinti, amely csak akkor alkalmazandó, ha más megoldások (elsősorban a támogatott döntéshozatal intézménye, amely a cselekvőképességet nem érinti) nem elégségesek.

Az új Ptk. a hangzatos alapelvek ellenére sajnos számos ellentmondást tartalmazott, továbbá kodifikációs technikai szempontból is problémákat vetett fel, a Ptk.-nek a hatálybalépéssel kapcsolatos megoldása pedig igen jelentős jogbizonytalanságot, és ezzel a legkiszolgáltatottabb pszichiátriai betegek jogvédelmének meggyengülését eredményezte volna.

A gondnokság intézményének alapvető funkciója a jogvédelem: aki a saját ügyeiben sem önállóan, sem pedig segítséggel nem képes eljárni, nem képes olyan döntéseket hozni, ami a saját érdekeit szolgálja, az is tudjon – a gondnoka közreműködésével – jognyilatkozatot tenni, illetve a jog megvédje saját, számára előnytelen döntésének a következményeitől. A tervezet ezt a védelmi funkciót teljesen eltérően értelmezte a korábban megszokott felfogástól. Az alábbiakban terjedelmi okok miatt az összes ellentmondásra nem tudjuk a figyelmet felhívni, csak példaszerűen emelünk ki néhányat.

Az új Ptk. bevezette a támogatott döntéshozatal fogalmát: a bíróság az értelmi képessége, pszichés állapota vagy szenvedélybetegsége miatt a jognyilatkozatai megtétele során segítségre szoruló cselekvőképes nagykorú személy számára meghatározott ügycsoportokban támogató személy kinevezéséről határozhatott volna. A támogatónak azonban csak a szociális értelemben vett támogatás lett volna a feladata, az általa tett jognyilatkozat a támogatott személy jognyilatkozatainak érvényességére nem hatott volna ki, így ez a jogintézmény ebben a formában a polgári jogban rendszeridegen lett volna, mivel ez alapvetően a szociális jog szabályozási területére tartozik (ez a megoldás vélhetőleg a német jogfejlődés eredményeinek félreértelmezése, a német jogban például az ún. támogató (*Betreuer*) tehet jognyilatkozatot a támogató helyett és nevében).

Megszűnt volna a cselekvőképességet kizáró gondnokság intézménye, ez tehát azt jelentette volna, hogy akinek *de facto* teljes mértékben, általános jelleggel hiányzik a belátási képessége (pl. kómában lévő személy, értelmi fogyatékos olyan súlyos foka, ami a kognitív fejlődést olyan mértékben akadályozza, hogy az akaratképzés nem alakul ki), azt sem lehetett volna cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezni, hanem csak cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá, de ezt sem általános jelleggel, hanem csak meghatározott ügycsoportok tekintetében.

Mivel a cselekvőképességet korlátozó gondnokság esetében a gondnok és a gondnokolt együtt tesz jognyilatkozatot, ez a szabály rendkívüli nehézséget jelentett volna azokban az esetekben, amikor *de facto* hiányzik a

belátási képesség, és érdemi jognyilatkozatot a gondnokolt így nem tud tenni. Az új Ptk. ezért azt a megoldást választotta, hogy külön eljárásban a bíróság feljogosítható volna a gondnokot az önálló eljárásra, erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha vagy ismétlődő jogügyletről van szó, vagy pedig szakértői bizonyítás eredményeképp megállapítható, hogy a gondnokolt kommunikációra képtelen. Azokra az igen nagy számban előforduló esetekre, amikor a gondnok nem kommunikációképtelen (pl. tipikusan időskori elbutulás esetén, amikor a gondnokolt kiválóan kommunikál, azonban a betegség a megfelelő akaratképzést nem teszi lehetővé) tehát csak az ismétlődő jogügyletek esetében lett volna lehetőség a gondnok önálló eljárására, egyéb esetekben a gyámhatóságnak kellett volna döntést hoznia minden egyes esetben ahhoz, hogy a jognyilatkozat érvényes legyen – ez a jogügyletek lebonyolítását indokolatlanul megnehezítette volna.

A cselekvőképességet korlátozó gondnokság esetében megszűnt volna az a lehetőség is, hogy a bíróság általános jelleggel helyezze az érintettet gondnokság alá, minden esetben meg kellett volna határozni azokat az ügycsoportokat, amelyekben a bíróság korlátozza a cselekvőképességet; a bíróság által nem nevesített ügycsoportok esetében pedig fennmaradt volna a cselekvőképesség. Ez különösen azokban az esetekben tette volna lehetetlenné a jogalkalmazást, ahol a belátási képesség *de facto* hiányzik, hiszen itt minden ügycsoportot fel

kellett volna sorolni; vagy a bíróság arra kényszerült volna, hogy két ügycsoportot határozzon meg, úgymint a vagyoni és személyi ügyeket, e megoldás pedig nyilvánvalóan ellentétes lett volna a jogalkotó által elérti kívánt céllal.

A Ptké. úgy léptette volna hatályba az új szabályozást, hogy aki hatálybalépéskor cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt áll, annak a gondnoksága cselekvőképességet korlátozó gondnokságra változik a hatálybalépéssel, a gondnokság felülvizsgálatáig általános jelleggel. Ez viszont azzal a következménnyel járt volna, hogy azok esetében, akiknek *de facto* hiányzik a belátási képessége, a gondnok önálló jognyilatkozat tételi joga megszűnt volna a hatálybalépés napján, és amíg a gondnok külön törvény szerinti feljogosítása meg nem történt volna, addig jogilag rendezetlen helyzet alakult volna ki.

A szabályozás újragondolásának célja csak az lehet, hogy olyan szabályozás jöjjön létre, mely elsődleges szempontja az érintettek jogvédelme, és amely mögött szakmai konszenzus áll, továbbá melynek végrehajtására mind a bírósági, mind a közigazgatási szervezetrendszer felkészült, és kellő anyagi fedezettel rendelkezik.

Dósa Ágnes
tudományos főmunkatárs